

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 juli 2022

Mål nr

B 3089-22

PARTER

Klagande och motpart

1. EH

Ombud och offentlig försvarare: Advokat FL

2. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Synnerligen grovt vapenbrott m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-04-13 i mål B 2306-22

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

FL ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av EH i Högsta domstolen med 41 153 kr. Av beloppet avser 30 282 kr arbete, 2 640 kr tidsspillan och 8 231 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska rubricera vapenbrottet i augusti 2021 (åtalspunkten 7) som synnerligen grovt vapenbrott och till följd av det döma EH till ett längre fängelsestraff.

EH har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalen för vapenbrott i juli 2021 (åtalspunkten 8) och för anstiftan av misshandel, rubricera vapenbrottet i augusti 2021 (åtalspunkten 7) som vapenbrott av normalgraden och till följd av detta bestämma en lindrigare påföljd.

Parterna har motsatt sig varandras yrkanden.

Högsta domstolen har beslutat om det prövningstillstånd som anges i punkten 10.

DOMSKÄL**Prejudikatfrågan**

1. Frågan i målet är när ett vapenbrott ska bedömas som synnerligen grovt på den grund att det avsett två vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Bakgrund

2. Vid en husrannsakan i EHs bostad i Upplands Väsby den 19 augusti

2021 påträffades två helautomatiska kulsprutepistoler, den ena i kaliber 7,65 mm och av modell VZ 61 Skorpion och den andra i kaliber 9 mm och av modell MK II. Det påträffades också narkotika, bl.a. nästan tio gram kokain.

3. Vapnen förvarades gömda under ett trappsteg i trappan till det våningsplan där EH och hans flickvän bodde. Det ena vapnet var försett med ett magasin, i vilket det satt flera patroner, och förvarades tillsammans med en tillhörande ljuddämpare. Under trappsteget låg också bl.a. två lösa magasin med patroner samt ytterligare patroner som passade till kulsprutepistolerna.

4. Vid polisens provskjutning visade sig kulsprutepistolerna fungera utan anmärkning. Polisutredningen gav vid handen att det ena av vapnen hade använts vid en skjutning i Upplands Väsby den 9 juli 2021.

5. EH vidgick att han hade tagit emot kulsprutepistolerna den 1 augusti 2021 och att det var han som hade placerat dem under trappsteget. Han uppgav dock att han enbart hade förvarat vapnen för annans räkning.

6. EH åtalades – enligt åtalpunkten 7 – för synnerligen grovt vapenbrott bestående i olovligt innehav av de båda kulsprutepistolerna. Enligt åklagaren var brottet att bedöma som synnerligen grovt med hänsyn till att vapnen hade innehafts i en sådan miljö att de typiskt sett kunde befaras komma till brottslig användning och innehavet dessutom avsett flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

7. Samtidigt åtalades EH för ytterligare ett fall av synnerligen grovt vapenbrott (innehav av fyra pistoler i kaliber 7,65 mm under okänd tid fram till den 3 juli 2021, åtalpunkten 8), för narkotikabrott (innehav av 70 tabletter tramadol à 200 mg, 9,43 g kokain och 61,15 g cannabisharts den 19 augusti 2021), för ringa narkotikabrott (innehav av 8,48 g cannabisharts och 31 tabletter tramadol à 200 mg) och för anstiftan av misshandel.

8. Tingsrätten dömde EH för de åtalade gärningarna men fann att de båda vapenbrotten (åtalspunkterna 7 och 8) inte skulle rubriceras som synnerligen grova vapenbrott utan som grova vapenbrott. Påföljden bestämdes till fängelse i 2 år och 6 månader.

9. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

10. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i fråga om rubriceringen av vapenbrottet enligt åtalspunkten 7 (kulsprutepistolerna) och i fråga om påföljd. Domstolen har beslutat att inte meddela prövningstillstånd med anledning av EHs överklagande i övrigt.

Bestämmelserna om vapenbrott

Lagtexten

11. Straffbestämmelser om olovlig befattning med vapen finns i 9 kap. vapenlagen (1996:67).

12. Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst tre år (se 1 §).

13. Om brottet är grovt ska dömas för grovt vapenbrott till fängelse i lägst två och högst fem år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om (1) vapnet har innehafts på allmän plats eller på annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats, (2) vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, (3) innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen, (4) vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller (5) gärningen annars har varit av särskilt farlig art. (Se 1 a § första stycket.)

14. Är brottet synnerligen grovt ska dömas för synnerligen grovt vapenbrott. Straffskalan är då fängelse i lägst fyra och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om

innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet. (Se 1 a § andra stycket.)

Närmare om rubriceringen av vapenbrott

15. I förarbetena har framhållits att rubriceringen av brottet alltid ska göras med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet (se t.ex. prop. 2011/12:109 s. 42). Detta får, såvitt gäller gränsdragningen mellan vapenbrott av normalgraden och grovt vapenbrott, till följd att ett brott inte måste rubriceras som grovt när någon av de i lagtexten angivna omständigheterna föreligger men att det inte heller är uteslutet att bedöma brottet som grovt även om ingen av omständigheterna är för handen. Det får också till följd att även bedömningen av om ett vapenbrott är synnerligen grovt kan påverkas av sådana faktorer som enligt 1 a § första stycket ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt, låt vara att dessa faktorer inte ska ges samma genomslag som de omständigheter som anges i paragrafens andra stycke.

16. Såsom framgår av 1 a § första stycket 2 är vapnets farlighet ett betydelsefullt kriterium vid rubriceringen av ett vapenbrott. I förarbetena har framhållits att främst vapnets eldkraft bör vägas in. Eldkraften beror i sin tur på flera faktorer, däribland hur många patroner som vapnet kan laddas med, projektilernas energi och hur många skott som vapnet kan avfyra inom en viss tidsrymd (eldhastigheten). Även typen av ammunition får betydelse. Exempel på vapen som är särskilt farliga är vissa vapen av militär karaktär, däribland automatgevär, kulsprutor, pansarskott och grovkalibriga gevär avsedda för prickskytte. Även andra helautomatiska vapen, t.ex. kulsprutepistoler, bör räknas hit. (Se a. prop. s. 42.) Genom senare lagstiftning har även vissa slag av enhandsvapen pekats ut som särskilt farliga (se 1 a § tredje stycket, även prop. 2019/20:200 s. 27 ff.).

17. Lagtexten anger också, som en försvårande faktor, att brottet har avsett flera vapen (se 1 a § första stycket 3). Ordet ”flera” är inte entydigt och torde i vanligt språkbruk inte sällan uppfattas som ”mer än två”. Av lagens förarbeten

framgår emellertid att uttrycket ”flera vapen” i detta sammanhang är avsett att kunna innefatta enbart två vapen. Hur många vapen som krävs för att brottet ska bedömas som grovt beror emellertid, enligt förarbetena, på omständigheterna i det enskilda fallet. (Se prop. 2011/12:109 s. 42.)

18. En annan försvårande faktor är att vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning (se 1 a § första stycket 4). Med detta avses framför allt vad som brukar benämnas en kriminell miljö. Det kan alltså vara försvårande att vapnet innehas i ett sammanhang där brottslig verksamhet bedrivs eller som involverar personer som har anknytning till kriminella nätverk eller grupperingar och det därför finns risk att vapnen kan komma till brottslig användning. (Jfr prop. 2019/20:200 s. 35 f. och 70.)

19. Ytterligare en omständighet som kan få betydelse för hur vapenbrottet ska rubriceras är, såsom framgår av 1 a § första stycket 5, att gärningen annars har varit av särskilt farlig art. Bestämmelsen kan sägas tydliggöra att gärningens farlighet alltid är central vid bedömningen av hur vapenbrottet ska rubriceras. Huruvida gärningen är av särskilt farlig art beror givetvis på omständigheterna i det enskilda fallet. I förarbetena nämns som exempel att någon har förvarat ett skarpladdat vapen öppet i bostaden trots att flera personer vistas där eller har tillträde dit, att innehavet skett i samband med alkohol- eller narkotikapåverkan eller att en överlåtelse av vapen har skett yrkesmässigt (se prop. 2013/14:226 s. 47, även prop. 2011/12:109 s. 42).

Särskilt om synnerligen grovt vapenbrott

20. När brottet synnerligen grovt vapenbrott, med en högre straffskala, kom till var syftet att skapa ett större utrymme för att vid straffmätningen beakta allvaret i brott som avser befattning med ett stort antal vapen. Lagändringen ska ses mot bakgrund av att ett samtidigt innehav av flera vapen utgör ett enda brott. Ett sådant innehav kan därför inte föranleda en strängare påföljd enbart genom en tillämpning av sedvanliga principer för påföljdsbestämning vid flerfaldig brottslighet. Den höga straffskalan för synnerligen grovt vapenbrott

motiverades just med att ett vapenbrott kan avse flera vapen (se prop. 2013/14:226 s. 35 f.).

21. I rättsfallet ”Fem automatkarbiner” NJA 2017 s. 794 bedömdes ett innehav av fem automatkarbiner inte vara av sådant slag som faller under bestämmelsen om synnerligen grovt vapenbrott. Högsta domstolen framhöll i det sammanhanget behovet av att förbehålla ett visst utrymme i straffskalan för de allra grävsta gärningarna.

22. Ett par år efter Högsta domstolens avgörande kompletterades bestämmelsen om synnerligen grovt vapenbrott så att det numera även ska beaktas om brottet har avsett flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet. Enligt regeringen hade den dittillsvarande utformningen av lagtexten medfört att vapnens farlighet inte beaktades i tillräcklig utsträckning i praxis (se prop. 2019/20:200 s. 42). Det borde, sades det, beaktas att det finns skillnader i farlighet också bland de vapen som kan anses vara av särskilt farlig beskaffenhet. Ju farligare vapen det är fråga om eller ju mer försvårande omständigheterna i övrigt är, desto färre vapen borde det behöva vara fråga om för att vapenbrottet ska bedömas som synnerligen grovt. I regel borde ett brott bestående i innehav av några särskilt farliga vapen med ammunition på allmän plats eller i en sådan miljö att de typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning kunna bedömas som ett synnerligen grovt brott. (Se a. prop. s. 71.)

23. Regeringen tillade i propositionen till lagändringen att det inte heller kan uteslutas att det kan vara möjligt att bedöma ett brott som synnerligen grovt även om det inte avser fler än två vapen (se a. prop. s. 71).

24. Det är tydligt att lagstiftaren har avsett att genom lagändringen ge domstolarna ett större utrymme att bedöma särskilt allvarliga vapenbrott som synnerligen grova vapenbrott och att vissa vapenbrott som dittills bedömts som grova vapenbrott numera bör – där vapnens farlighet och omständigheterna i övrigt talar för det – bedömas som synnerligen grova.

25. Såsom lagtexten har utformats är det fortfarande antalet vapen som utgör den viktigaste faktorn vid bedömningen av om brottet ska bedömas som synnerligen grovt. Lagtexten ger utrymme för att, i ett enskilt fall, rubricera även innehav av två särskilt farliga vapen som synnerligen grovt vapenbrott. Vad som sägs i förarbetena (jfr p. 23) måste dock förstås så att ett innehav av två särskilt farliga vapen enbart i undantagsfall bör rubriceras som synnerligen grovt brott, nämligen då innehavet av vapnen vid en sammantagen bedömning framstår som osedvanligt farligt. Vid bedömningen av om så är fallet kan, utöver graden av farlighet hos vapnen, bl.a. de omständigheter som avses i 1 a § första stycket 1, 4 och 5 tjäna till ledning.

Bedömningen i detta fall

Rubriceringen av vapenbrottet i augusti 2021

26. I målet är utrett att EH under en period av knappt tre veckor förvarade två helautomatiska kulsprutepestoler i sin bostad.

27. Rubriceringen av brottet ska göras med beaktande av samtliga omständigheter (jfr p. 15). När det, som i detta fall, är fråga om innehav av mer än ett vapen av särskilt farlig beskaffenhet kan rubriceringen synnerligen grovt vapenbrott aktualiseras. Eftersom innehavet avsåg endast två vapen, bör dock denna rubricering väljas enbart om vapenbrottet vid en sammantagen bedömning av omständigheterna framstår som osedvanligt farligt (jfr p. 25).

28. Flera omständigheter talar för att EHs befattning med vapnen var av särskilt farligt slag. Det var fråga om vapen som lätt skulle kunna åstadkomma mycket omfattande skador. Vapnen förvarades dessutom tillsammans med passande ammunition och ett av vapnen var försett med ett magasin med ett flertal patroner i. I anslutning till vapnen fanns också en ljuddämpare som passade till ett av dem.

29. Till detta kommer att det av i målet åberopade telefonsamtal och annan utredning framgår att EH vid denna tid hade kopplingar till kriminella

personer och att han hade tydliga kriminella attityder. Hanteringen av vapnen skedde därmed i en miljö där det kunde befaras att vapnen skulle komma till brottslig användning. Farligheten i hanteringen understryks också av att EH förvarade även narkotika i bostaden.

30. Vid rubriceringen bör dock också vägas in att EHs befattning med vapnen var – såvitt är utrett i målet – begränsad till förvaring i den egna bostaden; det var alltså inte fråga om hantering av vapnen på allmän plats eller annan plats där människor brukar samlas. Ett av vapnen hade visserligen använts några veckor tidigare men det har inte ens påståtts i målet att EH hade del i denna användning. Vapnen var inte inlåsta men de förvarades på ett sådant sätt att de var dolda för omgivningen och det får därmed antas att de var åtkomliga enbart för EH själv. Även om sättet för förvaringen innebar en viss risk för att vapnen utan EHs medverkan skulle komma i händerna på ytterligare personer bör denna risk inte ges någon påtaglig inverkan i försvårande riktning på rubriceringen av brottet.

31. Vid en sammantagen bedömning av omständigheterna framstår det vapenbrott som EH i denna del har gjort sig skyldig till som mycket allvarligt och kan inte rubriceras som brott av normalgraden. Det präglas emellertid inte av sådan osedvanlig grad av farlighet att det ska rubriceras som synnerligen grovt vapenbrott. I stället ska brottet rubriceras som grovt vapenbrott. Straffvärdet av brottet ligger dock nära straffvärdet för synnerligen grovt vapenbrott.

Straffvärde och påföljd

32. Genom lagändringar som trädde i kraft 2018 höjdes straffskalorna för grovt och synnerligen grovt vapenbrott i syfte att höja straffnivån för de grövre formerna av vapenbrott generellt (se prop. 2017/18:26 s. 24). Med beaktande härav motsvarar straffvärdet för innehavet av kulsprutepistolerna fängelse i tre år och sex månader.

33. I enlighet med hovrättens dom och Högsta domstolens beslut i frågan om prövningstillstånd har EH gjort sig skyldig även till ett ytterligare grovt vapenbrott, anstiftan av misshandel, narkotikabrott och ringa narkotikabrott. Det samlade straffvärdet av brottsligheten motsvarar fängelse i fem år. Vid tiden för brotten var EH drygt 18 år. Med hänsyn till de regler om påföljdsbestämning för unga som gällde vid den aktuella tiden uppgår straffmättningsvärdet till två år och sex månader.

34. På grund av det höga straffmättningsvärdet är annan påföljd än fängelse utesluten. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

35. Hovrätten har i den överklagade domen beslutat att EH ska vara häktad till dess fängelsestraffet får verkställas. EH har i Högsta domstolen begärt att domstolen ska ta ställning till frågan om häktning. Med hänsyn till utgången i målet finner Högsta domstolen inte anledning att ändra hovrättens beslut.

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Dag Mattsson, Sten Andersson (referent), Stefan Reimer och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Josefin Odelid